

Kirja-arvosteluja

Tietorikas esitys kansantalouden lähihistoriasta

Vartia, Pentti – Ylä-Anttila Pekka (1992)
Kansantalous 2017. Elinkeinoelämän tutkimuslaitos, sarja B 80, SITRA 125. Helsinki.

Kaikkien tulevaisuutta koskevien skenaarioiden ja muiden arvioiden tulisi nähdäkseni pohjautua vankkaan empiiriseen tutkimukseen nykyhetkestä ja menneisyydestä. Tulevaisuudentutkimus, jota kohtaan ekonomistit ovat tunteneet valitettavan vähän mielenkiintoa pyrkii mahdollisimman laaja-alaisen ja monitieteisen yhteiskunnan nykytilaa ja mennyttä kehitystä koskevan tutkimuksen perusteella esittämään perusteltuja väitteitä tulevaisuudesta siten, että erilaisiin vaihtoehtoihin liittyviä arvostuksia on eksplisiittisesti tutkittu, jotta nykyhetken suunnittelu ja päätöksenteko perustuisi mahdollisimman hyvään ymmärrykseen erilaisten kehitysvaihtoehtojen luonteesta ja seurauksista.

Tästä näkökulmasta arvioituna ETLAn Pentti Vartian ja Pekka Ylä-Anttilan SITRAn juhluvuoden projektin puitteissa kirjoittama *Kansantalous 2017* täyttää kohtuullisen hyvin sen vaatimuksen, että tulevaisuusarvioiden tulee perustua menneiden kehityslinjojen empiiriseen kuvaukseen ja arviointiin. Huomion saavat osakseen yhtä hyvin kasvun ja rakennemuutoksen, kansainvälisen talouden ja talouden resursien, teknologisen kehityksen kuin taloudellisten instituutioidenkin kysymykset. Uusia oivalluksia ja näkemyksiä tekstin tästä osasta (kappaleet 3–7) ei juuri löydä, mutta niiden esittäminen ei liene ollut tarkoituksaan.

Teksti on pääosin asiantuntevaa ja sisältää paljon tietoa, jota voi hyödyntää esimerkiksi suu-
relle yleisölle suunnatuissa luennoissa. Tässä

yhteydessä on kuitenkin hyvä olla tietoinen läpi kirjan virtaavasta subjektiivisesta arvomaailmasta, joka on ekonomisteille tyypillinen kasvuajatelu. Vaikka toisin väittävät (sivu 40), tekijät pitävät kasvua itsestäänselvyytenä ja normaalina tilana. Kuvaavaa on, että vasta kun talouskasvun kasvuprosentti toisen maailmansodan jälkeen kasvoi, käytetään ilmaisua »kiihtyvä kasvu», vaikka sellaiseen päästään vakiokasvuprosenttilakin. Kokeilkaapa vaikka: juokaa tänään yksi pullo keskikaljaa, huomenna kaksi, ylihuomenna neljä, sitten kahdeksan jne. Menkääpä työpaikkahaastatteluun viikon kuluttua...

Kasvuajattelu on sinänsä hyväksyttävä arvovalinta, siinä kuin jokin muukin arvovalinta. Erityisesti tulevaisuuden mahdollisuuksia kartoitettaessa on kuitenkin syytä korostaa, että se ei ole ainoa mahdollinen, ja sekin on mahdollista tehdä erilaisin määritelmien. Olen esimerkiksi itse sitä mieltä, että talouskasvu ei välttämättä ole ristiriidassa ekologisesti kestävänsä kehityksen kanssa. Taloudellinen kehitys on kuitenkin suunnattava siten, että se tukee tavoitteita kestävänsä kehityksen teknologian luomisesta ja aineellisen kasvun hillitsemisestä.

Aineellinen kasvu ja talouskasvu ovat kaksi eri asiaa. Aineellinen kasvu maapallon muodostamassa rajallisessa tilassa on ennen pitkää mahdottomuus, mutta omia taloussymbolejaan kuten bruttokansantuotetta ihminen sen sijaan voi kasvattaa loputtomasti. Nollia maailmaan mahtuu rajattomasti.

Tulevaisuudesta tietämisen mahdollisuuksia käsittelevän luvun 2 ohella kirjan keveimpiin jaksoihin kuuluu kappale 5.2, jossa käsitellään luonnonvarojen riittävyyttä ja ympäristökysymyksiä. Ensin mainitun kohdalla keskitytään pontevasti puolustamaan naivia uskoa, jonka

mukaan joko teknologia tai hintamekanismit ratkaisevat kaikki luonnonvarojen riittävyysongelmat. Ympäristöongelmista sivutaan vain ilmastomuutosten ja ilmansaasteiden merkitystä metsille. Ottaen huomioon, miten runsaasti ja kattavasti näiden alojen tutkimuksia on viime vuosina julkaistu, *Kansantalous 2017* tekee limbon. Ympäristökysymysten käsittelyn tapaa kuvaa myös seuraava esimerkki. Sivulla 235 todetaan: »Ympäristön saastuminen on luonnontieteellinen ilmiö, mutta sen ehkäiseminen puolestaan on yhteiskunnallinen.» Ikään kuin ympäristö ilman ihmisen toimia omia aikojaan saastuisi! Kyllä se on ihminen, joka aiheuttaa ympäristön saastumisen. Saastuminen on seuraus. Se on luonnontieteellinen ilmiö samassa mielessä kuin luodista päähänsä saaneen ihmisen kuolinkouristukset. Mutta kuka painoi liipaisinta ja olisiko se voitu estää?

Kansantalous 2017 -kirjan eräs mielenkiintoisista teeseistä on otsikko »Jälkitekollisen yhteiskunnan harhat». Jälkitekollisella tarkoitetaan tällöin Daniel Bellin parisenkymmentä vuotta sitten esittämiä ajatuksia, joiden mukaan teollista yhteiskuntaa seuraavassa yhteiskuntavaiheessa palvelu- ja informaatioalojen osuudet kasvavat ja teollinen tavaroiden tuotanto vastaavasti pienenee, sen toimintoja hoidetaan tehokkaasti vähin resurssein jne. Vartia ja Ylä-Anttila toteavat, että vaikka monet jälkitekollisen yhteiskuntamallin teesit ovat epäilemättä oikeita ja ne näyttivät olevan toteutumassa 1980-luvulla, Suomen ongelmaksi viime vuosikymmenen lopulla kuitenkin muodostui teollisuussektorin liiallinen pieneneminen. Johtopäätös (s. 117–118): »Jälkitekollisen aikakauden keskeiseksi tavoitteeksi näyttääkin tulevan teollisuussektorin vahvistaminen... Yhtä hyvin kuin siirtymisestä jälkitekolliseen yhteiskuntaan voidaan puhua siirtymisestä vanhasta uudenlaiseen teollisuusyhteiskuntaan.»

Puhe siirtymisestä yhteiskuntaan, jossa tiedon ja vuorovaikutuksen merkitys on nykyistä suurempi on omasta mielestäni perusteltua. Tällöin kannattaa kiinnittää huomio tuotannon resurssipäähän. Teollisten tavaroiden tuotanto per capita Suomen kaltaisessa maassa pysyy vähintäänkin ennallaan, ilmeisesti kasvaa, kunnes aineelliset rajat tulevat vastaan. Sen sijaan työtehtävien tie-

topitoisuus kasvaa kaikilla aloilla (jo nyt voi löytää isännän traktorista, jossa on tietokone), tieto korvaa työtä ja pääomaa ja uudet nousevat alat ovat jo itsessään voimakkaasti tietoon ja osaamiseen nojaavia. Ei ole välttämättä huono ratkaisu käyttää tulevaisuuden yhteiskunnasta nimitystä tietoyhteiskunta tai vuorovaikutusyhteiskunta, vaikka tavaroiden tuotanto per capita olisi nykyistä suurempikin.

On sinänsä melkoinen suoritus, että yli 300-sivuisesa kirjassa, jonka otsikossa komeilee vuosiluku 2017, vajaalla yhdellä sivulla lausutaan mietteitä koko siitä tärkeästä tulevaisuuskeskustelusta, jossa ovat esiintyneet käsitteet tietoyhteiskunta, kommunikaatioyhteiskunta, vuorovaikutusyhteiskunta, informaatioyhteiskunta, automaatioyhteiskunta, kolmas aalto jne.

Kansantalous 2017 viittaa nimellään ajan-kohtaan, jolloin Suomen itsenäistymisestä tulee kuluneeksi 100 vuotta. Tämä kirja jää kuitenkin kesken. Vajaalla parillakymmenellä sivulla kirjan lopussa hyvin luonnosmaisesti ja hyvin vähän kerrotaan mainitusta ajankohdasta – kuten tulevaisuudesta yleensäkin. Nimi johtaa harhaan, suoraan sanoen. Pettymys on suuri, jos lukija odotti kirjan esittävän hyvin perusteltuja skenaarioita tulevaisuudesta. Ainoat »skenaariot» löytyvät sivulta 300, jossa on mekaanisesti piirretty henkeä kohden lasketun kokonaistuotannon määrän tulevaisuuksia neljällä eri kasvuprosentilla.

Kansantalous 2017 on hieman viimeistelemätön. Siinä on luvattoman paljon painovirheitä, kappalejako ja -alajakko eivät aina vaikuta loppuun asti harkituilta ja tietoisuutta sisältävät laittokot ovat paikoin kuin metrin päästä sivuille heitettyjä. Mutta kuten todettu, *Kansantalous 2017* on hyvä lukupaketti kansantalouden menneestä kehityksestä kiinnostuneelle. Kirjan ymmärtäminen ei vaadi teknisiä erityistietoja (matemaattisia kaavoja ei ole), ja se onkin ennen kaikkea valistuneelle kansalaiselle sopiva tietopaketti Suomen kansantalouden lähistoriasta. Tätä tarkoitusta kirja palvelee hyvin. Sille olisi vain pitänyt antaa jokin toinen nimi; esimerkiksi *Kansantalous vuodesta 1917 aikamme murrokseen – valistuneen kansalaisen tietokirja*.

Mika Mannermaa